

MEMORIA DOCUMENTELOR BIBLIOTECII ASTRA: MIHAI VITEAZUL

VOICHITA BITU

Străduința ASTREI de a împlini năzuințele care, de fapt, au generat-o, rămâne meritorie și exemplară. Crearea unei biblioteci a fost triumful de echilibrată loialitate a păstrării dorințelor și faptelor, a înfăptuitorilor ori a degustătorilor acestora, tămăduiți de vreme și totuși accesibili. Istoria, cu înlănțuirea ei de fapte și urmări, devine în timp o istorie ce ademenește mai deslușit mintea umană, decât chiar întâmplările ce zămislesc viața de zi cu zi. Memoria unei biblioteci - a ASTREI în mod special, a cărei maturitate se rotunjește anul acesta la 140 de ani - este cu atât mai tentantă și profitabilă, cu cât renumele este mai îndestulător zidit.

Devenit însemn al ideii de unitate națională, Mihai Viteazul învinge îngrădirea recunoașterii nationale, extinzând-o la dimensiuni europene. La cota S II 1227 în compartimentul Cartea Străină Veche din Biblioteca ASTRA poate fi consultată scrierea lui *Joannis BISSELII, AETATIS NOSTRAE GESTORUM EMINENTIUM MEDULLA HISTORICA...Ambergae, 1675¹* (fig.1). Pe verso-ul foii de titlu găsim informații privitoare la proveniența și data la care a intrat în colecțiile bibliotecii noastre, citind dedicația autografă, cu cerneală neagră, a lui Al. Papiu Ilarian: “*Oferu acésta carte Bibliotecei Asociației Transilvane Române. Sabiuu, 28 sept. s.n. 865. A. Papiu*” (fig.2). Lesne de înțeles apetitul istoricului pentru astfel de scrieri căci șansele de a o achiziționa i-au fost favorabile: perioada studiilor la Viena și Padua (1850-1854), cea a profesoratului la Iași (1855), ori perioada bucureșteană ca ministru de justiție în cabinetul Kogălniceanu (1861-1864). Sublim rămâne gestul donatorului, conștient de necesitatea regăsirii unei astfel de scrieri în biblioteca Asociației. Dar cum gestul acestui fel de ofertă nu stă sub semnul singularității, e nevoie să mai adăugăm că revista *TRANSILVANIA* din 1896, care între paginile 32-34 publică : -

1. J. Bissel, *IOANNIS BISSELLII E SOCIETATE IESU, AETATIS NOSTRAE GESTORUM EMINENTIUM MEDULLA HISTORICA PER ALIQUOT SEPTENNIA DIGESTA, SEPTENIUM I AB ANNO MDICI USQUE AD ANNUM MDCVII INCLUSIVE, PERMISSU SUPERIORUM, AMBERGAE, APUD IOANNEM BURGER, ANNO MDCLXXV*

Documente referitoare la istoria lui Mihaiu Vitézul - poartă aceleași însemne de proprietar; pagina de gardă a revistei având semnătura autografă cu cerneală neagră iar în partea de sus a foii, un ex-libris, stampilă imprimată.

Revenind la cartea care face obiectul acestei comunicări, aşa cum reiese din informațiile oferite de pagina de titlu, parcursul istoric vizat este 1601 – 1607 inclusiv. Dimensionată 16/ 9,3 cm., lucrarea conține 556 p., e redactată desigur în latina medievală, dar și în germană și greacă, are 7 ilustrații iar legătura este în pergament. Potrivit stilului vechi de tipărire, păstrat până în secolul 19, succesiunea paginilor e marcată pe lângă numerotare și de cuvântul de control - custode sau reclamă - reluat desigur pe următoarea pagină. Curios dar și măgulitor pentru noi e faptul că în economia lucrării, mai mult de 100 p. îi sunt dedicate exclusiv lui Mihai Viteazul. *DEDICATORIA* este un prim capitol de mici dimensiuni, o motivație a autorului privind scrierea lucrării. Urmează *AD LECTOREM*, prin care cititorilor li se oferă o retrospectivă istorică cu trimiteri la scările autorilor antici: Titus Livius - "Anale romane", despre întemeierea Romei; scările despre războaiele civile din imperiu și victoria lui Cezar; Decadele; decăderea Imperiului roman; renașterea imperiului, Imperiul german. La pagina 20 apare aprobarea pentru tipărirea cărții cu data 4 noiembrie 1674 în Landsberg. Detalii despre conținutul lucrării (de la 1601 – 1607) găsim la pagina 21: principii lumii; Mihai, voievodul Valahiei; S. Raymundus Penafortius; Ducele Bironus, Gallus; Elisabeta, regina Angliei; Mahomed al III-lea, sultanul Turciei; asediul localității Ostende și harta; Joannis Castelli; Jacob I, regele Angliei; Theodorus Beza Vezelius; Maria, regina Galiei; Demetrius, ducele Moscovei; Justus Lipsius; Cezar Baronius; Maeotus, ucidere respingătoare. Următoarea pagină, sub titlul *ARHONDOLOGIA* prezintă numele regilor și principilor în deceniul șapte în lume: în Italia, papa Clement al VII-lea; în Germania împăratul Rudolf al II-lea; în Tracia Mahomed III, sultanul turcilor; în Galia, Henric IV de Bourbon, regele francilor și Navarei; în Castillia, Filip III, regele Spaniei și Indiei; în Cracovia, Sigismund III, regele Poloniei; la Cluj, Sigismund Báthory, principale Transilvaniei; în Adria, Marinus Grimannus, ducele Venetiei; la Torino, ducele Carol Emmanuel, principe de Piemont; la Bruxelles, Albert și Isabella Clara Eugenia, principii ai Belgiei; la Haga, contele Mauritiu; contele Nassovius, conducătorul suprem al Ordinului Federației Olandeze; Christian IV, regele Danemarcei și Norvegiei; Elisabeta, regina Angliei; la Edinburg, Jacob regele Scoției, fiul Mariei Stuart; Boris Godunov, mare duce al Moscovei, împăratul Rusiei; Shach-Abas, regele Persiei și partilor; în Mauritania Xeriphus; Fesal, regele Marocului și altor părți din Africa; Daisusama, împăratul Japoniei. Această înșiruire de nume și locuri se încheie cu versuri în metru antic, o revenire lirică ce vrea să îmbuneze apetitul lectorului. Ea va deveni maniera cu care se va finaliza fiecare capitol al cărții. Date sinoptice privind întâmplările anului 1601 vom găsi la pagina 29. Menționarea regilor și principilor începe cu Ludovic XIII în Franța, apoi Ana Maria, fiica lui Filip III, regina Spaniei, iar apoi enunțul mult așteptat: *în Transilvania, voievodul Mihai al Valahiei pe care*

a cucerit-o cu ajutor militar din partea Impăratului Rudolf II și George Basta, comandanțul trupelor imperiale, urmat de Mahomed, sultanul turcilor. Între p. 53 – 166 relatările focalizează personalitatea lui Mihai Viteazul și a teritoriului pe care acesta l-a stăpânit. După p. 54 urmează gravura prințului valah (fig.3), iscălită “Umbach, Fecit, I. A. Bonner Sc.”². Celelalte ilustrații ale cărții reprezintă figuri de demnitari ai epocii (Carolus Gontaltus DUX BIRONIUS; Elisabeta Regina ANGLIAE; JACOBUS I Magna Britannia REX; MARIA MEDICAEAE REG. GALL. Anno 1600. nupta. 1601 mater 1606 aquis erepta; CAESAR CARDINALIS BARONIUS, SORANUS)³ și planul orașului Ostende.

Capitolul dedicat în exclusivitate voievodului nostru rememorează faptele petrecute în timpul domniei lui, cele ale lui Sigismund Báthory și George Basta în vechea Dacie, care acum este Transilvania, Valahia și Moldova. Există o descriere a teritoriului locuit de geti, dincolo de Dunăre – marele fluviu european - cu munții și Marea Neagră. Informațiile despre daco-geti, autorul mărturisește că le are de la Cornelius Tacitus, poetul Ovidius și Pomponius Flaccus, acesta din urmă făcindu-se vinovat de o explicație a evoluției toponimice a termenului VALLACHIA cu variantele cunoscute. Descrierile lui despre aceste locuri au generat intrarea în vocabularul denumirii FLACIA, care, coruptă prin pronunțarea veche s-a convertit în FALACCIA, iar mai târziu, în literatura medievală în FALACHIA; permutarea primei litere a dat naștere substantivului propriu VALLACHIA/ WALLACHIA. Urmează la p. 56 considerații privitoare la atribuirea demnității de VOIEVOD (WAIWODE) conducătorului acestor țări, cu atribuții asemănătoare pretorului roman. Segmentul detaliilor geografice oferă informații privitoare la întindere și vecini: teritoriul dintre Dunăre și munți, o parte din vechea provincie Dacia și din Moesia Superior; la sud era țara Bulgarilor, supusă de turci; la nord, Transilvania, la nord-est Moldova, vecină cu Rusia. Capitala Valahiei era la Târgoviște, cetate pe râul Ialomița (p. 57). În continuare autorul se oprește asupra victoriei obținute de Mihai în Transilvania, căsătoria lui Sigismund Báthory cu Maria Cristierna, succesiunea lui la tron, bătălia de la Călugăreni, retragerea lui Mihai și ocuparea Târgoviștei de către turci, victoria asupra acestora cu sprijin din partea lui Báthory și dorința acestuia de a reface vechea Dacie sub stăpânirea sa; lupta contra turcilor din anul 1594, atacul comun condus de Sigismund Báthory împreună cu Mihai și Aron Vodă (Moldova) asupra turcilor și tătarilor (Timișoara), înfrângerea turcilor la Târgoviște, Giurgiu și București (Bocareste) de Sigismund Báthory, Ștefan Răzvan (noul domn al Moldovei) și Mihai Viteazul, uciderea lui Ștefan Răzvan de către Ieremia Movilă și urcarea acestuia pe tronul Moldovei; renunțarea lui Sigismund Báthory la tronul Transilvaniei după semnarea actului din 4 aprilie la Alba Iulia, în favoarea împăratului Rudolf II și

2. L. Cornea, *Cartea străină veche* (Sec. XVI- XVII), Biblioteca Astra Sibiu, 1978, p.73

3. S-a reprodus întocmai explicația originală

desemnarea arhiducelui Maximilian ca principe și apoi revenirea lui la tronul transilvan ca și relațiile tensionate cu Imperiul Otoman. La p. 72-73, informații privitoare la noua abdicare a lui Sigismund Báthory în favoarea lui Andrei Báthory, cardinal al Livoniei și oportunitatea ivită pentru Mihai de a-și putea etala virtuțile militare în campaniile din sudul Dunării. Succesiunea faptelor istorice își urmează cursul: în condițiile în care Andrei Báthory devine supus turcilor și trimite o delegație la Istanbul, Ieremia Movilă, domnul Moldovei rămâne fidel Poloniei și încearcă impunerea pe tronul Valahiei a unui domn din familia Movileștilor, cu sprijinul lui Jan Zamoiski (*Joann Zamoscio*). Odată născut conflictul între marile puteri, Rudolf II va accepta intervenția lui Mihai în Transilvania iar relația lui Andrei Báthory cu secuii și sașii se va deteriora. De la p. 83 avem o prezentare a Transilvaniei și a locuitorilor ei: în fostă provincie a Imperiului roman – *Dacia Mediterranea* – peste populația indigenă s-au așezat pe rând: ungurii (*Primi sunt Hungari*) în timpul regelui Sfântul Ștefan, apoi sașii și în cele din urmă secuii (Ciuli, Siculos, Zacler, Secleros), așezăți în vecinătatea Moldovei, împărțiți în 7 scaune. Se mai menționează că sașii și secuii au fost aliații lui Mihai Viteazul în campania din Transilvania și itinerarul voievodului prin Brașov, Făgăraș, Sibiu (Cibinium), fostă metropolă a provinciei Dacia, numită în germană *Hermanstadium*). La p. 87-88 găsim lupta cu Báthory la Cibinium și intervenția zadarnică a nunții apostolic de a-i impăca. În următoarea pagină luăm notă despre victoria și intrarea lui Mihai în Alba Iulia; toate cuceririle stau sub semnul refacerii Daciei și sunt închinat împăratului Rudolf II, "... moștenitor legal, domn suprem al Daciilor ..." căruia adevăratul voievod îi depune jurământul de credință. În continuare, apare o relatată a încordării relațiilor dintre Basta și Mihai. La p. 105 din nou despre istoria veche a Transilvaniei - împărțirea Daciei în trei: la marginea Istrului (Dunării) se află Dacia Ripensis, localizată în Banat, Dacia Mediterranea, iar în zona muntoasă Dacia Alpestrum care va deveni apoi Transalpina. Dacia Mediterranea sau Dacia Secunda este Transilvania de astăzi, încunjurată de Carpați (*Carpathus*) până în nord la *Maramonisio*; această parte se va numi *Trans-lucum* și apoi *Trans-sylvaniae*; localitățile importante ale Daciei Mediterranea sunt: Alba Iulia (Apulum; Weissenburg), reședința lui Decebal de la Sarmis (*Tarmis*), ulterior mutată la Ulpia Traiana (Zarmisogetusa așezată în valea numită de locuitori Hațeg - Haczakam), Zlatna, Sighișoara (Segesvaria), Cluj (Claudiopolis), Cibinium (Sibiu), Făgăraș, Brașov, Târgu Mureș, Mediaș etc. Wallachia de azi (Dacia Alpestris sau Dacia Tertia / Transalpina) este străbătută de Olt (*Aluta*), Argeș (*Ordessum*), Naparim și Ararim și atinge linia râurilor Hierassum și Prut la est. Dincolo de râul Hierassum se află Moldavia. În Transilvania – vechea Dacie - se vorbesc mai multe limbi, există mai multe religii și obiceiuri. Mihai, voievodul Valahiei, a reunit cele trei Dacii "... in iversis Daciarum trium ..." spre nemulțumirea împăratului Rudolf II și a lui Sigismund care va dori să redevină principe al Transilvaniei. În Moldova, Ieremia Movilă își va recuperi tronul cu sprijin polonez și, alături de ostile lui Sigismund, îl vor înfrângă pe Mihai. Acesta pleacă la Viena și Praga și obține un nou ajutor de la

Rudolf II și o împăcare cu Basta, iar în august vor obține o altă victorie împotriva lui Sigismund Báthory. Sirul evenimentelor rememorate se încheie cu uciderea lui Mihai de către valoni la porunca ambicioșului general George Basta.

Pe tot parcursul lucrării dedicate voievodului român se face elogiu vitejiei și meritelor militare ale acestuia, subliniindu-se intenția și ambiția de refacere a Daciei. Evenimentele care au constituit economia capitolului dedicat eroului nostru sunt lipsite de rigoarea cronologiei, fapt ce îi refuză calificative de genul: claritate, laconicitate, reclamate îndeobște de statutul unui tratat istoric. Cu toate acestea, această narare a faptelor dobândește tonalități de evocare, o face mai accesibilă, mai tentantă și mai profitabilă.

De la p. 175, lucrarea vizează anul 1602, evenimentele europene și noi principii. Capitolul debutează cu reproduserea - portret a Ducei ARMAND BIRONIUS, pretor (mareșal), conducător suprem al armatei franceze declarat de regele Franței, Henric IV; autorul îl compară cu iluștrii conducători ai antichității, în special cu Alexandru Macedon. În prezentarea următorului an, 1603, se face din nou referire la Transilvania, orașele și locuitorii acesteia; pentru Valahia este pomenit voievodul RADU (cel Mare). La p. 192 vom găsi portretul-reproducere: ELISABETA, regina Angliei iar la p. 238 date despre MAHOMED III, sultanul turcilor. Pentru anul 1604, în Transilvania este menționat principale Gabriel Bethlen și populația de aci e desemnată cu apelativul "daci". La p. 281 OSTENDE este comparată cu o adevărată "Troia a Flandrei și Belgiei" iar pe următoarea pagină apare planul cetății. Portretul reginei Franței - MARIA DE MEDICI - poate fi regăsit la p. 369 iar la 383 relatări despre DIMITRIE, ducele Moscovei (Boris Godunov). Viața și obiceiurile cardinalului BARONIUS (de Barono) pot fi studiate la p. 450, urmate de portret iar la p. 505 apare un INDEX atât de util și necesar în amalgamul istoric al faptelor menționate. și ca un ultim argument în favoarea susținerii ideii că MIHAI VITEAZUL a fost chiar și pentru contemporanii săi o personalitate europeană, între p. 548-553 lectorul se poate delecta cu un rezumat al istoriei voievodului român, pe capitole și sumar.

THE MEMORY OF THE DOCUMENTS AT AASTRA LIBRARY: MICHAEL THE BRAVE

(Abstract)

Having become a symbol of the idea of national unity, Michael the Brave's fame goes beyond the confines of national acknowledgement, reaching European dimensions. At call number S II 1227 in the Foreign Old Book compartment at Astra Library one can find Joannis Bisselii's work, *Aetatis Nostrae Gestorum Eminentium Medulla Historica ...* (Ambergae, 1675). On the back of the title page we find information regarding its source and the date when it entered our library's collections, and we read Al. Papiu Ilarian's autographed dedication written in black ink. As evinced by

the information on the title page, the historical period dealt with is 1601 - 1607. Having the dimensions 16/9.3 cm., the work contains 556 pages, is written in Latin, German and Greek, it has seven illustrations, and the binding is parchment. Pages 53 through 166 are exclusively dedicated to the Romanian ruler, a portrait, and at the end of the book there is an Index (pp. 548 - 553), which gives a chronological ordering to the events heretofore enumerated in a rather narrative manner. The account of his military feats, framed in the European context, of his relations and intentions, of his defeats as well as of his victories, supplemented with geographic details, confer this book the status of a rather unusual work and therefore the more appreciated for its value.

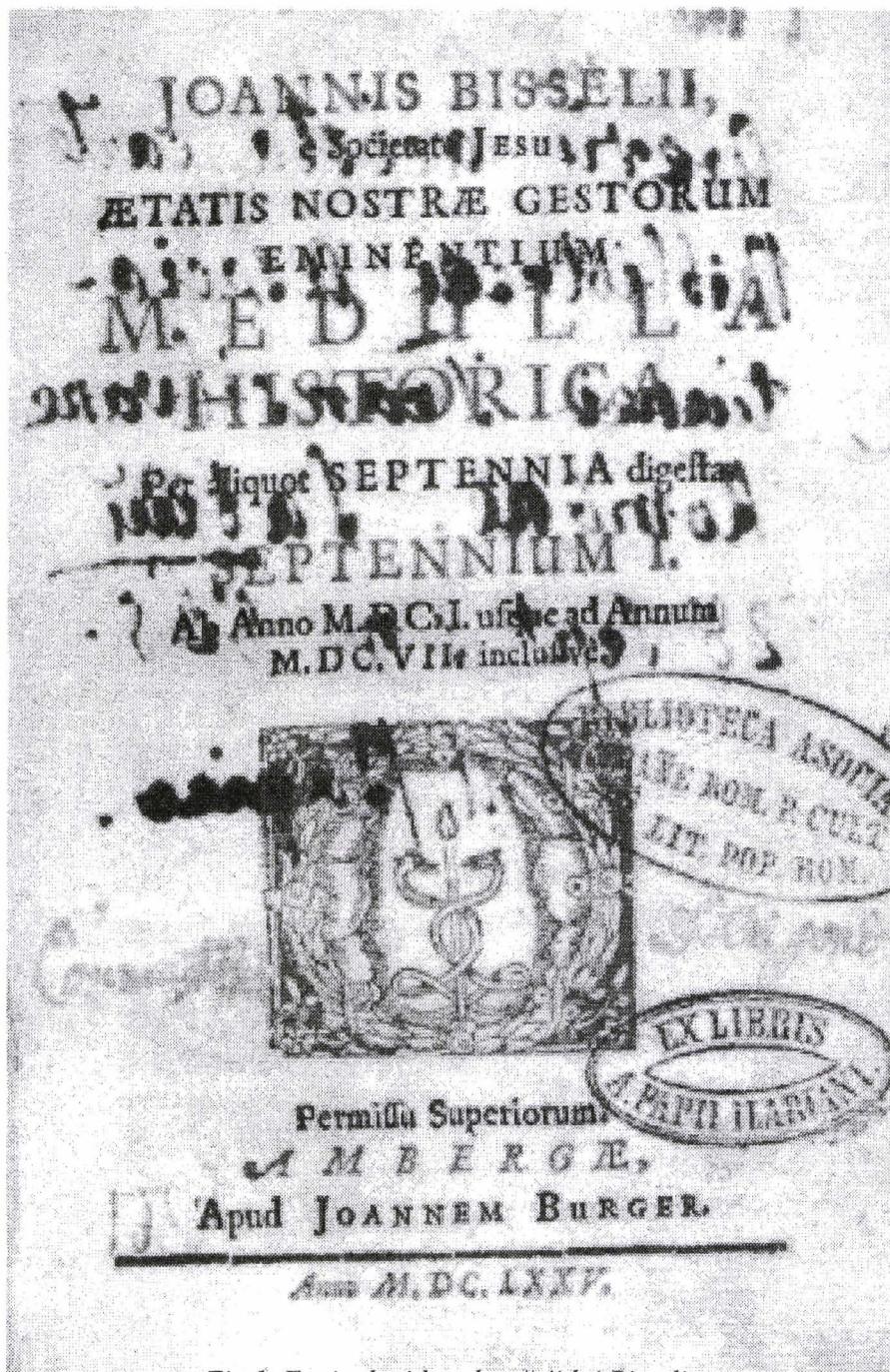

Fig.1. Foaia de titlu a lucrării lui Bisseli

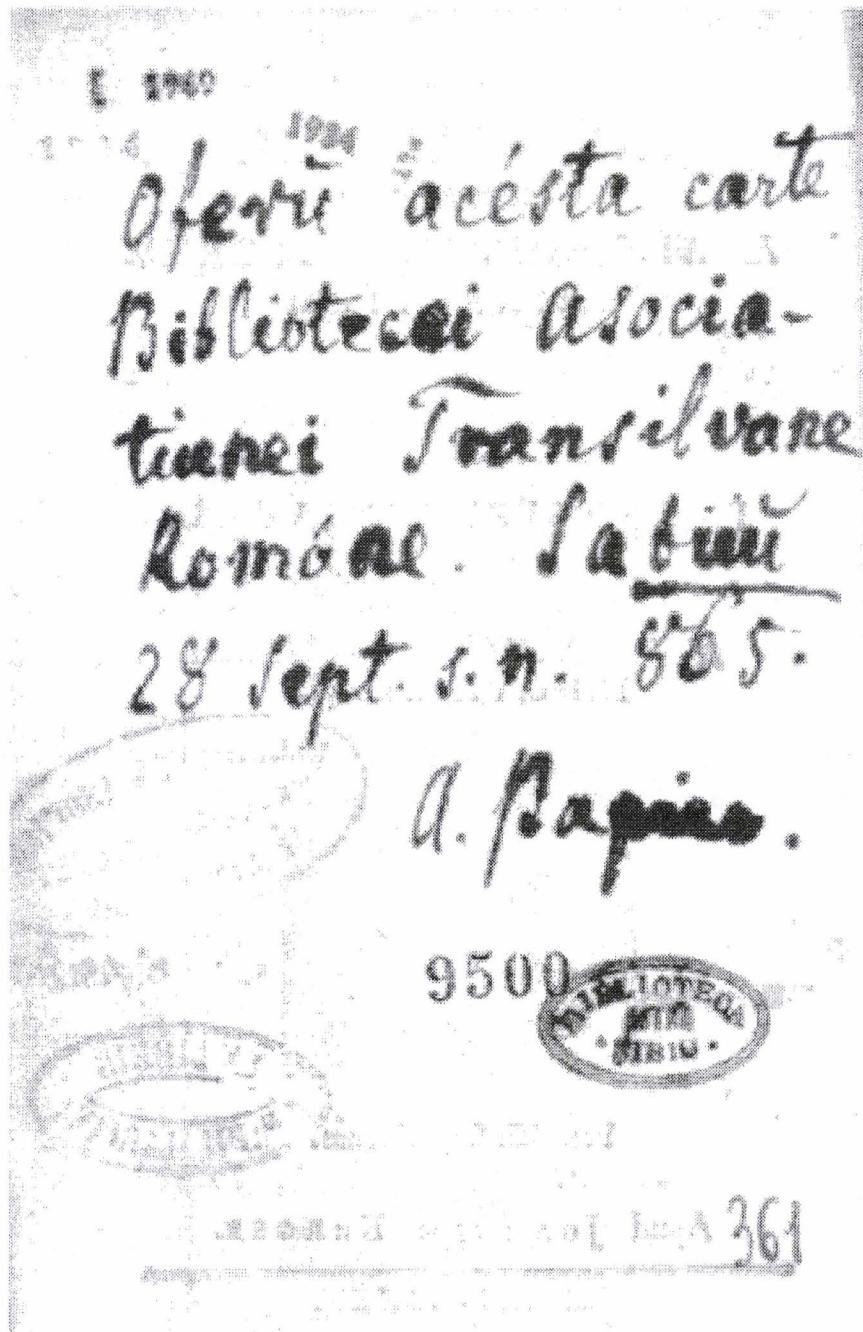

Fig.2. Dedicăția și semnătura lui Al. Papiu Ilarian

Fig.3. Gravura prințului Mihai Viteazul semnată se Umbach